

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО ПСИХОКОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ: ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ТА ЕФЕКТИВНІ МЕТОДИ

Дзюбинська Марія Ярославівна,

кандидат психологічних наук,
старший викладач кафедри психології розвитку
Карпатського національного університету імені Василя Стефаника
ORCID ID: 0000-0003-4840-1105

Рещук Євгенія Миколаївна,

магістрантка 1 року навчання спеціальності «Психологія»
Карпатського національного університету імені Василя Стефаника
ORCID ID: 0009-0009-3087-550

У статті представлено результати дослідження, присвяченого комплексному підходу до психокорекційної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами (ООП), що базується на інтеграції різних психологічних методів, форм взаємодії та умов ефективного підтримки. Особливу увагу приділено аналізу ефективності таких методів, як спостереження, опитування, методика Глена Домана, система альтернативної комунікації PECS та логічні блоки Золтана Дьєнеша.

Результати емпіричної частини підтвердили ефективність використання комбінованого підходу у психокорекційній роботі. Так, застосування методики Глена Домана сприяло збагаченню словникового запасу та розвитку уваги й пам'яті. Методика PECS показала значне покращення у сфері комунікації, соціально-побутових навичок і зниження проявів проблемної поведінки, особливо серед дітей з розладами аутистичного спектра та тяжкими порушеннями мовлення. Використання логічних блоків З.Дьєнеша сприяло розвитку логічного мислення, уміння аналізувати, порівнювати, узагальнювати та розв'язувати прості задачі. Отримані дані показали, що системне застосування різних психокорекційних методик у поєднанні з індивідуалізованим підходом формує сприятливі умови для розвитку дитини з ООП.

У статті також запропоновано рекомендації для психологів, які здійснюють психокорекційну роботу з дітьми з ООП. Серед них: необхідність чіткої діагностики, тісна міждисциплінарна взаємодія з фахівцями, налагодження ефективного контакту з родиною, створення емоційно безпечного середовища, адаптація методик до індивідуальних потреб дитини, підтримання мотивації через позитивне підкріплення. Особливо наголошено на важливості особистісних якостей психолога – емпатійності, гнучкості, спостережливості, стресостійкості, що забезпечують результативність взаємодії.

Ключові слова: психокорекція, особливі освітні потреби (ООП), діти з ООП, психологічна підтримка, методика Глена Домана, PECS, логічні блоки Дьєнеша, спостереження, опитування, індивідуальний підхід.

Dziubynska Mariia, Reshchuk Yevheniya. Comprehensive approach to psychocorrectional work with children with special educational needs: psychological conditions and effective methods

This article presents the results of a study examining a comprehensive approach to psychocorrective work with children with special educational needs (SEN). The approach integrates multiple psychological methods, forms of interaction, and conditions for effective developmental support. Particular attention is given to the analysis of the effectiveness of observation, parental surveys, the Glenn Doman method, the Picture Exchange Communication System (PECS), and Zoltán Dienes' logical blocks.

Findings from the empirical study confirmed the effectiveness of a combined psychocorrective approach. The application of the Glenn Doman method enhanced children's vocabulary development, attention, and memory. The PECS technique resulted in marked improvements in communication, daily living skills, and reductions in problematic behaviors, particularly among children with autism spectrum disorders and severe speech impairments. The use of Dienes' logical blocks fostered logical reasoning, analytical and comparative abilities, and problem-solving skills. The data indicate that the systematic use of varied psychocorrective methods, combined with an individualized and child-centered approach, creates optimal conditions for the developmental progress of children with SEN.

The article further outlines practical recommendations for psychologists conducting psychocorrective interventions with children with SEN. Key recommendations include the necessity of accurate diagnostic assessment, interdisciplinary collaboration among professionals, and the establishment of effective family engagement. Additionally, the importance of creating an emotionally safe learning environment, adapting interventions to the child's specific needs, and sustaining motivation through positive reinforcement is emphasized. Finally, the study highlights the essential professional qualities of the psychologist – empathy, flexibility, attentiveness, and emotional resilience – as core factors underpinning successful and ethically sound psychocorrective practice.

Key words: psychocorrection, special educational needs(SEN), children with SEN, psychological support, Glenn Doman's method, PECS, Dienes' logical blocks, observation, survey, individual approach.

Вступ. Психокорекційна робота з дітьми з особливими освітніми потребами (ООП) в сучасних умовах інклюзивної освіти виступає однією з ключових скла-

дових забезпечення рівних можливостей для всіх учнів. Українські дослідження засвідчують, що створення ефективного супроводу дітей з ООП можливе лише

за умови інтеграції корекційно-розвивальних, педагогічних і психологічних підходів у рамках міждисциплінарної моделі [1]. У цьому контексті важливою стає психокорекційна інтервенція, яка націлена не лише на виправлення окремих функціональних порушень, а й на всебічний розвиток особистості дитини: її когнітивної, емоційно-вольової, комунікативної сфери.

Серед конкретних інструментів, що довели свою ефективність, особливе місце посідає PECS (Picture Exchange Communication System) – система альтернативної комунікації, яка сприяє розвитку комунікативної ініціації та зменшенню проблемної поведінки у дітей з розладами аутистичного спектра та мовленнєвими порушеннями [5]. Паралельно, інтенсивні візуально-семантичні підходи раннього розвитку, зокрема практики, що розвинулися від ідей Г. Домана демонструють можливості стимуляції словникового запасу, уваги і пам'яті у дітей із затримками розвитку, хоча література наголошує на потребі триваліших і контрольованих досліджень для остаточних висновків [4]. Ігрові методики, зокрема логічні блоки З. Дьенеша, забезпечують розвиток аналітичного мислення і базових математичних уявлень через наочні діяльнісні завдання, що є критично важливим для формування когнітивної компетентності дітей молодшого віку [2].

Мета статті полягає у визначенні впливу психокорекційних методик на розвиток когнітивної, емоційно-вольової та комунікативної сфер дітей, а також встановлення оптимальних умов і методів психологічного супроводу з урахуванням індивідуальних особливостей кожної дитини. Наукова новизна роботи полягає у поєднанні кількісного й якісного аналізу динаміки розвитку дітей з ООП під впливом комплексних інтервенцій та формуванні практичних рекомендацій для психологів, що працюють в інклюзивно-ресурсних центрах.

Матеріали та методи. Для оцінки ефективності психокорекційної роботи застосовувався комплекс методів: спостереження за поведінкою дітей під час навчальної, ігрової та комунікативної діяльності, напівструктуроване опитування батьків щодо змін у поведінці та розвитку дитини вдома, а також спеціалізовані корекційні методики.

Метод спостереження забезпечив можливість цілісного аналізу поведінкових і емоційних реакцій дітей, виявлення динаміки розвитку у процесі психокорекційної роботи та формування індивідуальних програм впливу. Метод опитування дозволив зібрати інформацію про сімейне середовище, виявити ставлення батьків до труднощів дитини, рівень готовності до співпраці з пси-

хологом, а також визначити ефективність застосованих методик у домашніх умовах. Методика Глена Домана використовувалася для розвитку словникового запасу та пам'яті, картки візуальної підтримки PECS – для формування комунікативних навичок і соціально-побутової адаптації, а логічні блоки З. Дьенеша застосовувалися для розвитку логічного мислення та аналітичних здібностей. Робота проводилася системно, з урахуванням індивідуальних особливостей дітей, частота занять – двічі на тиждень, враховувалися фізичний та емоційний стан дітей, наявність коморбідних порушень та рівень співпраці родини.

Дослідження проводилося на базі комунальної установи «Інклюзивно-ресурсний центр Ясінянської селищної ради». Вибірку становили 16 дітей віком від 6 до 14 років з різними категоріями освітніх проблем: навчальні труднощі (3 особи), інтелектуальні порушення (4 особи), розлади аутистичного спектру (4 особи), тяжкі порушення мовлення (3 особи) та синдром Дауна (2 особи), серед яких 2 дівчинки та 14 хлопчиків.

Результати дослідження. Спостереження за дітьми з інтелектуальними порушеннями виявили низький рівень пізнавальної активності, труднощі з концентрацією уваги, уповільненість виконання інструкцій та потребу в постійній підтримці дорослого. Ігрова діяльність у цих дітей була переважно предметною, рідше – сюжетно-рольовою, з недостатнім розумінням правил, спостерігалася низька мотивація до навчання з використанням методик (особливо під час гри з картками Глена Домана), а також емоційна нестійкість: діти швидко виснажувалися, відмовлялися виконувати завдання, деякі проявляли агресію. Подібні спостереження узгоджуються з даними інших дослідників, які зазначають, що діти з інтелектуальними порушеннями та аутизмом часто мають труднощі з увагою та емоційною регуляцією [6].

Діти з навчальними труднощами демонстрували більш відкриту поведінку: вони позитивно реагували на завдання, хоча й виконували їх із помилками. Аналіз батьківського опитування показав, що 85 % респондентів відзначили покращення у сфері спілкування та зниження частоти проявів деструктивної поведінки, що корелює з висновками попередніх досліджень щодо ефективності інтервенцій за участю батьків [3].

Результати застосування методик наведено в таблиці 1. Первинний рівень відображає частку дітей, які успішно виконували базові завдання до початку занять, а показники після використання методик – частку дітей, які засвоїли матеріал після завершення курсу; динаміка представлена у відсотках.

Таблиця 1

Результати застосування методик у роботі з дітьми з ООП

Методика	Мета	Первинний рівень (%)	Після використання методики (%)	Динаміка (%)
Глена Домана	Розвиток словникового запасу, уваги та пам'яті	35%	67%	+32%
Картки візуальної підтримки Рес	Розвиток навичок комунікації та соціально-побутової сфери	44%	78%	+34%
Логічні блоки З. Дьенеша	Розвиток логічного мислення та умінь розв'язувати прості аналогічні задачі	20%	37%	+17%

Застосування методики Глена Домана сприяло збільшенню активного словникового запасу дітей, які використовували нові слова у повсякденному житті та під час занять. Найбільший прогрес спостерігався у дітей із РАС та навчальними труднощами, тоді як діти з інтелектуальними порушеннями стикалися з труднощами через уповільнену та нестійку пам'ять, що збігається з висновками дослідників щодо впливу когнітивних обмежень на засвоєння лексики. Діти з тяжкими мовленнєвими порушеннями добре запам'ятовували предмети на малюнках, але через мовленнєві дефіцити не могли їх назвати.

Картки візуальної підтримки PECS позитивно вплинули на розвиток комунікації у дітей з РАС та тяжкими мовленнєвими порушеннями. Діти активно почали ініціювати комунікацію, зменшилася кількість істерик, сформувалися соціально-побутові навички. Це узгоджується з попередніми дослідженнями, які підтвердили ефективність PECS у покращенні вербальної та невербальної комунікації у дітей із РАС [4]. Для дітей з інтелектуальними порушеннями та синдромом Дауна ефект від застосування карток був менш виражений, що відповідає висновкам інших авторів про індивідуальні відмінності у реагуванні на візуальні підказки.

Під час використання методики логічних блоків З. Дьенеша спостерігалися початкові труднощі з ознайомленням з матеріалом, однак після багаторазових повторень діти з інтелектуальними порушеннями демонстрували помітний прогрес у аналітичному мисленні та базових математичних поняттях.

Найкраще і найшвидше із завданням справлялися діти з РАС, вони досить впевнено міркували на аналізували. За допомогою психолога також легко орієнтувалися діти з навчальними труднощами, порушеннями мовлення, синдромом Дауна. Найважче, вдавалося мислити над задачами дітям з інтелектуальними порушеннями, їм пропонувалося найлегші вправи, але при багаторазових повтореннях проявлялися неабиякі успіхи. Таким чином, методика сприяла позитивному розвитку аналітичного мислення, базових математичних понять.

Загалом, усі використані методики дали позитивний результат, підтверджуючи дані сучасних досліджень. Водночас ефективність інтервенцій залежить не лише від діагнозу, а й від мотивації дитини, емоційної стабільності та участі батьків.

У процесі роботи психолог має враховувати сильні сторони дитини, її індивідуальний темп і сенсорні особливості. Гнучкість і спостережливість фахівця є ключовими чинниками успішності: кожна дитина потребує адаптації методів, зміни інтенсивності чи тривалості занять відповідно до її емоційного стану. Позитивне підкріплення, відсутність тиску та орієнтація на внутрішню мотивацію формують у дитини відчуття безпеки та впевненості.

Значну роль у динаміці розвитку відіграє взаємодія з родиною – саме спільна робота психолога та батьків забезпечує сталі результати та сприяє закріпленню позитивних змін у повсякденному середовищі дитини. Системна консультативна підтримка родини, навчання батьків ефективним способам взаємодії з дитиною та об'єктивне оцінювання її прогресу значно підвищують ефективність корекційно-розвивальної роботи.

Ефективність психологічного супроводу визначається насамперед якістю емоційного контакту між психологом і дитиною, створенням безпечної атмосфери, використанням гнучких і сенсорно адаптованих методик. Важливо дотримуватись принципів гуманізму, недискримінації, добровільності та конфіденційності.

Висновки. Отримані результати дослідження підтвердили ефективність комплексного, індивідуалізованого підходу у корекційно-розвивальній роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. Виявлено позитивні зміни у розвитку мовлення, комунікації, пізнавальної активності та емоційно-вольової сфери. Найбільший прогрес відзначено у дітей з розладами аутичного спектра, що узгоджується з сучасними дослідженнями, які підкреслюють значення раннього втручання та системної психолого-педагогічної підтримки [3].

Рекомендується впроваджувати системний підхід до планування занять, поєднувати індивідуальну та групову роботу, розвивати міждисциплінарну співпрацю між психологом, педагогом, логопедом і медичними фахівцями. Особливу увагу варто приділяти гнучкості психолога, умінню своєчасно адаптувати завдання відповідно до емоційного стану дитини, а також підтримці мотивації через позитивне підкріплення. Етична позиція спеціаліста та його професійна рефлексія залишаються ключовими умовами успішної реалізації корекційно-розвивальної роботи.

Література:

1. Олійник, Г. Н., Пилук, Н. В. Особливості соціалізації дітей з особливими потребами у сучасному українському суспільстві. *Social Work and Education*, 2020. Т. 7, № 2 С. 78–184.
2. Савченко, Ю. Ю., Антипін, Є. Б. *Особливості психокорекційної роботи з дітьми дошкільного віку в умовах сім'ї. Вісник науки і освіти Серія «Педагогіка»*. 2024. №11(29). С. 1537–1550.
3. Colleen E. Althoff, Caitlin P. Dammann, Sarah J. Hope, Karla K. Ausderau Parent-Mediated Interventions for Children With Autism Spectrum Disorder: A Systematic Review. *American Journal of Occupational*. 2019. Vol. 73. № 3. P. 213–231.
4. Flippin M., Reszka, S., Watson, L. R. Effectiveness of the Picture Exchange Communication System (PECS) on communication and speech for children with autism spectrum disorders: A meta-analysis. *American Journal of Speech-Language Pathology*. 2010. №19. P.178–195.
5. Marjorie H. Charlop-Christy, Michael Carpenter, Loc Le, Linda A. LeBlanc, Kristen Kellet. Using the Picture Exchange Communication System (PECS) with children with autism: Assessment of PECS acquisition, speech, social-communicative behavior, and problem behavior. *Journal of Applied Behavior Analysis*. 2002. Vol. 35. № 3. P. 213–231.
6. Sally Robinson, Lorna Goddard, Barbara Dritschel, Mary Wisley, Pat Howlin Executive functions in children with Autism Spectrum Disorders. *Brain and Cognition*. 2009. Vol. 71. № 3. P. 362–368.

References:

1. Oliynyk, H. N., Pyliuk, N. V. (2020). Osoblyvosti sotsializatsii ditei z osoblyvymy potrebamy u suchasnomu ukrainskomu suspilstvi [Features of socialization of children with special needs in modern Ukrainian society]. Kyiv : Social Work and Education, 7(2), 178–184. [in Ukrainian]
2. Savchenko, Yu. Yu., Antypin, Ye. B. (2024). Osoblyvosti psykorektsiinoyi roboty z ditmy doshkilnoho viku v umovakh sim'yi [Features of psycho-correctional work with preschool children in family settings]. Kyiv : Visnyk nauky i osvity Seriya "Pedahohika", 11(29), 1537–1550. [in Ukrainian]
3. Althoff, C. E., Dammann, C. P., Hope, S. J., Ausderau, K. K. (2019). Parent-mediated interventions for children with autism spectrum disorder: A systematic review. *American Journal of Occupational Therapy*, 73(3), 213–231.
4. Flippin, M., Reszka, S., Watson, L. R. (2010). Effectiveness of the Picture Exchange Communication System (PECS) on communication and speech for children with autism spectrum disorders: A meta-analysis. *American Journal of Speech-Language Pathology*, 19, 178–195.
5. Charlop-Christy, M. H., Carpenter, M., Le, L., LeBlanc, L. A., Kellet, K. (2002). Using the Picture Exchange Communication System (PECS) with children with autism: Assessment of PECS acquisition, speech, social-communicative behavior, and problem behavior. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 35(3), 213–231.
6. Robinson, S., Goddard, L., Dritschel, B., Wisley, M., Howlin, P. (2009). Executive functions in children with autism spectrum disorders. *Brain and Cognition*, 71, 362–368.

Дата першого надходження рукопису до видання: 22.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 20.11.2025

Дата публікації: 30.12.2025